

ARUZ ÖLÇÜSÜ

Hazırlayan : Dr. Mustafa ALTUN
Ağustos 2003

ARUZ ÖLÇÜSÜNÜN BAZI ÖZELLİKLERİ

a) **Vasl (Ulama)**: Sonu ünsüzle biten bir kelimeyi ondan sonra gelen kelimenin ünlü harfine bağlamaktır. Ulama, ölçüde yan yana iki açık hece gerektiği zaman yapılır. Ulama yapılan kelimeler aralarına bir (◡) işareti konularak belirtilir.

ÖR: Hürr ◡ olmak ◡ eğer ister ◡ isen olma cihânın
Zevkında safâsında gamında kederinde
(Ziyâ Paşa XIX. yüzyıl)^[1]

Ölçüsü: — — . | . — — . | . — — . | . — —

b) **İmâle (Çekme)** : Açık hecenin ölçüye uyması için biraz uzatılarak okunması, kapalı hece değerine getirilmesidir. İmâle aruzda bir kusur sayılır. Daha çok Türkçe hecelerde ve Farsça tamlamalarda (Servet-i Fünûn'da olduğu gibi) tamlama -i'inde uygulanır. Açık heceyi belirten noktanın altına çizgi (—) konularak gösterilir.

ÖR: Kamu bîmârına cânân devâ-yı derd eder ihsân *Sevgili, bütün aşk hastalarının*
Niçin kılmaz bana dermân beni bîmâr sanmaz mı *derdine deva ihsan ettiği halde*
(Fuzûlî XVI. yüzyıl) *bana niçin derman etmiyor, beni*

Ölçüsü: . — — — | . — — — | . — — — | . — — — *hasta sanmaz mı?*

c) **Med (Uzatma)**: İki kapalı hece arasında bir açık hece gerektiğinde iki tip hecede yapılan bir uygulamadır: ünsüz+uzun ünlü+ünsüz (nâz) ve ünsüz+ünlü+iki ünsüz (dost). “uzatılmış imâle” adı da verilir. Med yapılan hece, üzerine bir çizgi konularak gösterilir.

ÖR: *Yâr* hâl-i dilimi *zâr* bilüptür bilürem
Dili zârımda ne kim *var* bilüptür bilürem
(Fuzûlî XVI. yüzyıl)

Ölçüsü: — — — — | . — — — | . — — — | . — — —

ç) **Zihâf (Kısma)** : Aruzda, ölçü gereği Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun bir heceyi kısa okumaktır. Bu da imâle gibi güzel kullanılmadığında bir ölçü kusuru sayılır. Çizgi altına nokta konularak belirtilir.

ÖR: Nedir bu tâli' ile derdi Nef'î-i zârın
Ne şûhu sevse mülâyim dedikçe âfet olur
(Nef'î XVII. yüzyıl)

Ölçüsü: . — . — | . — — — | . — . — | . — — — |

d) Kasr (Kısa kesme) : Aruzda Arapça, Farsça bir kelimeyi “hafifleştirerek” okumaktır. “*mâh*” yerine “*meh*”, “*şâh*” yerine “*şeh*” denmesi gibi. Bunun yanı sıra özel isimlerde de kasr yapılmıştır. “*İskender*”, *Aristo*”, “*Eflâtun*” yerine “*Skender*”, “*Risto*”, “*Felâtun*” okunması gibi.

ÖR: Bak *Stanbûl*’un şu Sa’dâbâd-ı nev-bünyânına
Âlemin canlar katar âb u havâsı cânına
(**Nedîm XVII- XVIII. yüzyıl**)
Ölçüsü: — . — — | — . — — | — . — — | — . — |

C. TÜRK EDEBİYATINDA KULLANILAN BAŞLICA ARUZ KALIPLARI

1. **fâ ‘i lâ tün | fâ ‘i lâ tün | fâ ‘i lâ tün | fâ ‘i lün |**
— . — — | — . — — | — . — — | — . — |

Arturan söz kadrini sıdk ile kadrin artırur
Kim ne mikdâr olsa ehlin eyler ol mikdâr söz
(**Fuzûlî XVI. yüzyıl**)^[2]

Dil ne mihnetden kaçır hergiz ne gamdan incinür
Heçr elinden çekdüğü cevr ü sitemden incinür
(**Bâkî XVI. yüzyıl**)^[3]

Fârîğ olmam eylesen yüz bin cefâ sevdim seni
Böyle yazmış alınma kılık-i kazâ sevdim seni
Ben bu sözden dönmezem devreyledikçe nüh felek
Şâhid olsun aşkıma arz u semâ sevdim seni
(**Şeyh Gâlib XVIII. yüzyıl**)^[4]

2. **fâ ‘i lâ tün | fâ ‘i lâ tün | fâ ‘i lün |**
— . — — | — . — — | — . — |

Ol gözü mestânenin etdiklerin
Ey Necâtî **cevr** sanma **nâzdur**
(**Necâtî XV. yüzyıl**)

3. **fe ‘i lâ tün | fe ‘i lâ tün | fe ‘i lâ tün | fe ‘i lün |**
. . — — | . . — — | . . — — | . . — |
(— — — —)

Dâr-ı dünyâ delü gönüm gibi vîrân olsa
Ne cihân olsa ne cân olsa ne hicrân olsa
(**Yahyâ Bey XVI. yüzyıl**)^[5]

4. **fe ‘i lâ tün | fe ‘i lâ tün | fe ‘i lün |**
. . — — | . . — — | . . — |
(— — — —)

Koptu evden acı bir vâveylâ
Odalar inledi: “Leylâ! Leylâ!”
(**Yahyâ Kemâl Beyatlı XX. yüzyıl**)^[6]

5. **fe ‘i lâ tün | me fâ ‘i lün | fe ‘i lün |**
. . — — | . — . — | . . — |
(— — — —)

Devletimdir visâl-i yâr ammâ
Bana yâr olmadı o devlet âh
(Cem Sultan XV. yüzyıl)

6. **me fâ ‘i lün | me fâ ‘i lün | me fâ ‘i lün | me fâ ‘i lün |**
. — . — | . — . — | . — . — | . — . — |

Perîşân-hâlün oldum sormadun hâl-i perîşânım
Gamundan derde düşdüm kılmadun tedbîr-i dermânım
Ne dirsın rûzgârım beyle mi geçsün güzel hanım
Gözüm cânım efendim sevdüğüm devletlü sultânım
(Fuzûlî XVI. yüzyıl)^[7]

Yiyin efendiler yiyin ; bu hân-ı iştihâ sizin;
Doyunca, tiksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin!
(Tevfik Fikret XIX. yüzyıl)^[8]

7. **me fâ ‘î lün | me fâ ‘î lün | me fâ ‘î lün | me fâ ‘î lün |**
. — — — | . — — — | . — — — | . — — — |

Sana kimisi cânım kimi cânânım deyü söyler
Nesin sen doğru söyle can mısın cânân mısın kâfir
(Nedîm XVII- XVIII. yüzyıl)

8. **me fâ ‘î lün | me fâ ‘î lün | fa ‘û lün |**
. — — — | . — — — | . — — — |

Değer bir kez yüzün görmek o mâhun
Güneş kursı gibi yüz bin filori
(Bâkî XVI. yüzyıl)^[9]

9. **mef ‘û lü | fâ ‘i lâ tün | mef ‘û lü | fâ ‘i lâ tün |**
— — . | — . — — | — — . | — . — — |

Ger görmemek dilersen resm-i cefâ Fuzûlî
Olma vefâya tâlib dünyâ-yı bî-vefâda
(Fuzûlî XVI. yüzyıl)^[10]

10. **mef ‘û lü | fâ ‘i lâ tü | me fâ ‘î lü | fâ ‘i lün |**
— — . | — . — . | . — — . | — . — — |

Ey bî-vefâ ki âdet olupdur cefâ sana
Bi’llâh cefâdur olma demek bî-vefâ sana
(Fuzûlî XVI. yüzyıl)^[11]

11. **me fâ ‘i lün | fe ‘i lâ tün | me fâ ‘i lün | fe ‘i lün |**
· — · — | · · — — | · — · — | · · — |

Yakar mı nâme-berin yoksa yâra değmez mi
Niyâz-nâmemiz ol gam-küsâra değmez mi
(Nâ’îlî XVII. yüzyıl)^[12]

12. **mef ‘û lü | me fâ ‘î lü | me fâ ‘î lü | fa ‘û lün |**
— — · | · — — · | · — — · | · — — |

Pek rengine aldanma felek eski felekdir
Zîrâ feleğin meşreb-i nâ-sâz-ı dönekdir

Bed-asla necâbet mi verir hiç üniforma
Zer-dûz palân ursan-çeşek yine eşekdir

Nush-île yola gelmeyi ni etmeli tekdîr
Tekdîr-île uslanmayanın hakkı kötekdir

Milyonla çalan mesned-i izzetde ser-efrâz
Birkaç guruşu mürtekibin câyı kürekdir
(Ziyâ Paşa XIX. yüzyıl)^[13]

---

[1] Önder Göçgün, *Ziyâ Paşa*, Kül. Bak. Yay., İzmir, 1987, s.56.

[2] Hasibe Mazıoğlu, *Fuzûlî ve Türkçe Divanı’ndan Seçmeler*, Kültür Bak. Yay. , Ankara, 1986, s.140.

[3] Dr. Sabahattin Küçük, *Bâkî ve Divanından Seçmeler*, Kültür Bak. Yay., Ankara, 1988 s.220.

[4] Abdülbâki Gölpinarlı, *Şeyh Gâlib-Seçmeler*, MEB, İstanbul, 1986, s.46.

[5] Mehmed Çavuşoğlu, *Yahyâ Bey ve Divânından Örnekler*, Kül. Bak Yay., Ankara,1983,s.242

[6] Yahya Kemâl (Beyath), *Kendi Gök Kubbemizden*, MEB Yay., İstanbul, 1992,s.144

[7] Dr. Sabahattin Küçük, aynı eser, s.224.

[8] Yaşar Nabi (Nayır) (Hazırlayan), *Tevfik Fikret*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1960, s.94.

[9] Dr. Sabahattin Küçük, aynı eser, s.402.

[10] Hasibe Mazıoğlu, aynı eser,s.196.

[11] Hasibe Mazıoğlu, aynı eser, s.72.

[12] Halûk İpekten, *Nâ’îlî*, Kül. Bak. Yay., Ankara, 1986, s.124.

[13] Önder Göçgün, aynı eser, s.66-67.